

Polscy mesjaniści

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cieszkowski August, *Ojciec nasz*, t. 1, Poznań 1922.

Polscy mesjaniści

Caspar David Friedrich, *Poranek w Karkonoszach*, 1810–11

Źródło: domena publiczna.

Czasem słyszy się stwierdzenie, że Polska w swojej historii miała jakąś konkretną misję do spełnienia. Z lekcji języka polskiego da się zapamiętać hasła takie jak *Polska Chrystusem Europy* czy *Polska Winkelriedem narodów* lub przeświadczenie, że w okresie rozbiorów oczekiwano nie tyle odzyskania niepodległości, co wręcz zmartwychwstania Polski. Są to idee charakterystyczne dla romantycznego nurtu polskiej literatury zwanego „mesjanizmem”. Nurt ten silnie przejawiał się w polskiej filozofii i literaturze w okresie romantyzmu. Jego reprezentatywnymi przykładami są koncepcje J. M. Hoene-Wrońskiego, A. Towiańskiego i A. Cieszkowskiego.

Twoje cele

- Zdefiniujesz, czym jest mesjanizm.
- Poznasz i porównasz koncepcje mesjaniczne głównych przedstawicieli polskiego romantyzmu.
- Dokonasz analizy fragmentów *Ojciec nasz* Augusta Cieszkowskiego, dzięki czemu zestawisz jego poglądy z doktryną Hegla.
- Uzasadnisz znaczenie idei misji i mesjasza w romantyzmie polskim.

Przeczytaj

Caspar David Friedrich, *Poranek w Karkonoszach*, ok. 1810. *Polska Chrystusem Europy, Polska Winkelriedem narodów* – przypomnij sobie, jakie jest znaczenie i symbolika tych określeń. W jakich sytuacjach historycznych się pojawiają? Rozważ, jaki związek z omawianymi zagadnieniami może mieć symbolika samotnego krzyża na górze, która pojawiła się na obrazie Caspara Davida Friedricha.

Źródło: domena publiczna.

Co to jest mesjanizm?

Mesjanizmem nazywamy koncepcje natury religijnej, w których uprzednio wskazany mesjasz realizuje misję, dzięki której naród czy też inna wspólnota przetrwa okres katastrof i krzywd i dożyje pomyślnej, świetlanej przyszłości. Mesjaszem może być wybitna jednostka wspomagana przez Opatrzność, dzięki której cały naród przetrwa swą niedolę. Za mesjasza bywały także uznawane narody, których dziejowa misja, realizowana w czasach niepewnych, miała ocalić całą ludzkość. Kryteria wyłaniające się z tego opisu nie są precyzyjne, przez co samo pojęcie mesjanizmu jest dość rozmyte. Na wielu filozofów mesjanistycznych wpływ mieli niemieccy filozofowie idealistyczni i budowane przez nich systemy **historiozoficzne**, głównie Hegel, Fichte i Schelling.

Idea mesjanizmu pojawiała się wtedy, gdy racjonalne próby poprawienia sytuacji danego narodu nie wytrzymywały konfrontacji z rzeczywistością. Tak było również w okresie polskiego romantyzmu, gdy nasi przodkowie, bezradnie próbując odzyskać niepodległość, zaczęli z nadzieją spoglądać ku niebu. Wyczekiwali pomocy od samego Boga. Właśnie przez takie podejście polski mesjanizm romantyczny okazał się światopoglądem maksymalistycznym. Chodziło w nim bowiem nie tyle o samo odzyskanie niepodległości, co

o odmienienie oblicza całej Europy, o „przeanielenie” ziemi poprzez odnowienie przymierza z Bogiem. Przejawia się to zarówno w mesjanizmie filozoficznym, który zaprezentowali Hoene-Wroński i Cieszkowski, jak i w mesjanizmie antyracjonalistycznym, wrogiem racjonalistycznej filozofii, jaki przejawiał się w namyśle Towiańskiego czy Mickiewicza.

Jan Rosen, *Bitwa pod Stoczkiem 1831, 1890*

Kłęska powstania listopadowego (1831) uważana jest za symboliczną datę zapoczątkowującą romantyzm w literaturze polskiej. Wiążą się z nią takie wydarzenia, jak początek Wielkiej Emigracji powstańców do Francji, wzrost represji na ludności cywilnej, postępująca germanizacja i rusyfikacja, ale także rozwój mesjanicznego światopoglądu i wiara w boską interwencję na rzecz narodu, jeśli ten okaże się tego godzien.

Źródło: domena publiczna.

Mesjanizm Hoene-Wrońskiego

Historycznie pierwszym polskim filozofem, który określi swą koncepcję jako mesjanizm, był Józef Maria Hoene-Wroński. Mówił, że 15 sierpnia 1803 r. doznał aktu prywatnego objawienia, dzięki któremu miał zrozumieć sens całych dziejów ludzkich. Odkrył, że Bóg (zwany Absolutem) wiedzie ludzkość ku zbawieniu, ku ostatniej epoce historycznej, w której ludzie osiągną pełną doskonałość i nieśmiertelność, zjednoczą się z Bogiem, a historia dobiegnie końca, gdyż zrealizuje się biblijna idea Królestwa Bożego na ziemi. Wroński powtarzał, że treści boskiej iluminacji, której doznał, nie da się zrozumieć, jeśli samemu się jej nie dostąpiło. Od tej pory poświęcił więc całe życie na to, aby uczynić ludzkość gotową na przyjęcie odkrytej przez siebie prawdy. Starał się też przybliżyć realizację tej przyszłości. Postanowił stworzyć naukę na nowo, poczynając od matematyki, która byłaby jej podstawą. Dążył zatem do przebudowania całej u wiedzy ludzkiej w jedną doktrynę, która byłaby spójna z prawdami objawionymi religii. Taka doktryna zwałaby się „filozofią absolutną”, czyli filozofią wyrażającą Absolut (całość Stworzenia i samego Boga). Ponad pół wieku później wiele wzorów Wrońskiego przyczyniło się do rozwoju fizyki

i rachunku różniczkowego. Pracował też jako wynalazca, chcąc stworzyć przełomowe maszyny przynoszące ludziom dobrobyt. Żadna z nich nie działała, ale w latach pięćdziesiątych XX w. okazało się, że jego odkrycia przydały się do budowy pojazdów, które wysłano na księżyc.

Co należy podkreślić, idea mesjanizmu zakłada, że wskazany uprzednio Mesjasz musi przeprowadzić swój lud poprzez tragedie dziejowe ku wyczekiwanemu zbawieniu. Problem polega jednak na tym, że Wroński nie wskazywał żadnego Mesjasza osobowego. Jedynym Mesjaszem w jego mesjanizmie była wyłożona przez niego filozofia absolutna, którą miał mu przedstawić sam Bóg w akcie prywatnego objawienia. Nie przypisywał więc sobie roli Mesjasza, lecz jedynie skromną – jak sam mniemał – rolę „depozytariusza losu ludzkości”.

Józef Maria Hoene-Wroński (1776–1853)

Jedna z najbarwniejszych postaci polskiej filozofii, budząca kontrowersje pod każdym względem. Wybitny matematyk wyprzedzający swoją epokę, większości jego wzorów nie da się używać. Wspaniały wynalazca, lecz wielu projektów nie da się skonstruować. Idealista oddany sprawie polepszenia losu całej ludzkości, który w tym celu bez skrupułów wykorzystywał i manipulował swoimi wyznawcami. Zasłużony żołnierz powstania kościuszkowskiego, który zdradził i przeszedł na stronę Rosjan. Pierwszy polski mesjanista, ale zapewne nawet nie uważał się za Polaka. Sam siebie nazywał „depozytariuszem losu ludzkości”, zaś francuska policja określiła go mianem „nieszkodliwego wariata”.

Źródło: Rama, dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

W koncepcjach Wrońskiego nie pojawiają się idee takie, jak *Polska Chrystusem narodów*. Był to wczesny etap polskiego mesjanizmu, w którym te rozważania jeszcze nie były powszechne, a sam Wroński nawet nie podkreślał swojej polskości. Nie wskazywał też żadnego mesjasza i nie uważał, żeby sam nim był. Jedynym mesjaszem miała być jego filozofia, która przecież pochodziła od Boga. On był tylko jej powiernikiem i realizatorem.

Mesjanizm Towiańskiego

Andrzej Towiański dostał aż dwóch objawień – 11 maja 1828 roku i równie 11 lat później. Dzięki nim zrozumiał, że musi opuścić rodzinne ziemie i wyjechać do Paryża, by tam skupiać wokół siebie młodą emigrację. Tak powstało Koło Sług Sprawy Bożej, grupa oddanych wyznawców. Ich nauczyciel okazał się charyzmatyczną postacią, której zaufali bezgranicznie, choć wykładał swe nauki w sposób mistyczny i niezrozumiały. Uczniowie wierzyli, że zgodnie z Apokalipsą św. Jana dzieje ludzkie dzielą się na siedem epok. Pierwsza zaczęła się wraz z Adamem i Ewą, drugą zainicjowała nauka Chrystusa, trzecią zaś rozpocznie mesjasz Towiański. U kresu wszystkich siedmiu musi zaś nastać Królestwo Boże na ziemi, stan pojednania i zjednoczenia się z Bogiem, kończący historię. Mistrz Andrzej podsycał nadzieje emigrantów chcących walczyć o niepodległość. Nakazywał im zamknąć się w sobie i hartować swego ducha, aby stali się gotowi do zostania ludźmi wielkimi, mesjaszami Sprawy Bożej. Gdy jednak mijał czas, a żadne obiecane przeobrażenie świata i odmiana sytuacji nękaney ojczyzny nie nadchodziły, wyznawcy poczuli się rozgoryczeni. W efekcie Koło zaczęło się rozpadać. Jego członkowie chcieli nie tylko umartwiać swego ducha, lecz także dokonać czynów zbrojnych. Pragnęli wzniecić nie tylko rewolucję duchową, ale też rzeczywistą, która wywróci dotychczasowy ład świata, obali despotów i doprowadzi do zmartwychwstania Polski. Towiański nie mógł im tego zapewnić, zwłaszcza że nakazywał nie angażować się w politykę i sprawy doczesne, przekonany, że nasze tragiczne położenie jest karą Bożą, zaś ciemiejący Polskę Rosjanie – jej wykonawcami, którym należy się szacunek.

Mesjanizm Towiańskiego jest antyracjonalistyczny i antyfilozoficzny. Mistrz Andrzej, podobnie jak i Mickiewicz, nie dowierzał rozumowi. Mniemał, że prawdy objawione poznaje się sercem, a nie rozumem, zaś filozofia jest w stanie analitycznie badać świat, lecz nigdy nie będzie potrafiła wypracować obiektywnego obrazu rzeczywistości, tym bardziej zaś – nigdy nie przeniknie prawd objawionych. Właśnie przez takie podejście trudno z jego mistycznego mesjanizmu wyciągać wnioski pewne i obiektywne. Jak się okazało, nawet jego uczniowie nie byli w stanie dokładnie i w pełni pojąć nauki mistrza. Nie zmienia to jednak

Andrzej Towiański (1798/1799–1878)

Działacz religijny dążący do reformy Kościoła, przekonany o jego skostniałości i potrzebie dostosowania go do nowych czasów. Inicjator i duchowy przywódca Koła Sług Sprawy Bożej, antyfilozoficznej i antyracjonalistycznej organizacji religijnej przypominającej sektę. Należeli do niej m.in. Adam Mickiewicz i Juliusz Słowacki.

Źródło: domena publiczna.

faktu, że to właśnie koncepcja Towiańskiego najlepiej ukazuje mesjanizm mistyczny, który był jedną z form polskiego mesjanizmu romantycznego.

Aleksander Sochaczewski, *Branka Polaków do armii rosyjskiej w 1863, XIX w.*

Kłęska powstania styczniowego w 1864 roku uznawana jest za symboliczny koniec polskiego romantyzmu. Ogólnie przyjmuje się, że było to powstanie, które jawnie ukazało, że romantyczny światopogląd i idealistyczne przekonania gnębiętego narodu nie wytrzymują konfrontacji z rzeczywistością.

Źródło: domena publiczna.

Mesjanizm Cieszkowskiego

Cieszkowski dostąpił objawienia w 1838 r. Kiedy podczas mszy młody filozof odmawiał modlitwę *Ojcze nasz* zrozumiał, że zawarte w niej siedem prośb, to tak naprawdę siedem cech przyszłego świata. Na przykład prośba „chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj” oznacza, że w przyszłości każdy będzie miał pracę, opiekę społeczną, a problem głodu zniknie. Jego olśnienie polegało na tym, że dotąd nikt nie zauważył głębszego sensu modlitwy, której przecież nauczył nas sam Chrystus.

Cieszkowski był reprezentantem polskiej [filozofii narodowej](#), która dążyła do przetrwania polskiego ducha narodowego w czasach zaborów i była bardzo mocno zainspirowana rozważaniami Hegła. Dotąd pragnął jedynie poprawić historiozofię (filozofię historii) niemieckiego filozofa, ale po dostąpieniu prywatnej iluminacji stworzył zupełnie nową, mesjanistyczną koncepcję dziejów.

Filozof podzielił dzieje na trzy epoki. Pierwsza, zwana przeszłością czy „starożytnością”, rozpoczęła się od Adam i Ewy. Była okresem materializmu, nastawienia na sprawy doczesne,

August Cieszkowski (1814–1894)

Jeden z najwybitniejszych polskich filozofów narodowych, chcących tworzyć filozofię odzwierciedlającą polskiego ducha narodowego i zafascynowanych filozofią Hegla. Jego koncepcja jest jedynym przykładem połączenia filozofii narodowej i mesjanizmu. Autor tak ważnych prac, jak: *Prolegomena do historiozofii*, *Bóg i palingeneza* oraz *Ojciec nasz*, gdzie wyłożył swój mesjanizm.

Źródło: domena publiczna.

zmysłowość, uczucia i dynamicznego rozwoju sztuki. Druga zaczyna się dzięki działalności Jezusa, jest nazywana „średniowieczem” i trwa do czasów współczesnych. Stanowi czas idealizmu, racjonalizmu, skupia się na życiu wiecznym, rozwija naukę. Obie epoki są zupełnie różne, ich treść zaprzecza sobie nawzajem. Są jak teza i antyteza u Hegla, co oznacza, że zjednoczyć je musi antyteza – epoka trzecia, która łączy moment ma się rozpocząć. Ma to być okres zniesienia, pokonania wszystkich sprzeczności, osiągnięcia pojednania na wszystkich płaszczyznach życia ludzkiego, epoka woli i czynu, dzięki czemu historia się zakończy, nastanie Królestwo Boże na ziemi, a ludzkość zjednoczy się z Bogiem.

Jedynym mesjaszem w rozważaniach Cieszkowskiego jest Chrystus, który zakończył pierwszą epokę, rozpoczął drugą, a dzięki modlitwie, której nas nauczył, wiemy, jak będzie wyglądała epoka trzecia. Musimy to zrozumieć i dobrowolnie chcieć ją zrealizować. Jest to

misja, która według niego przypadła Polakom.

Słownik

filozofia narodowa

filozofia, której celem jest wyrażenie ducha własnego narodu, wskazanie, co przesądza o jego niepowtarzalności, ale także o jego roli w dziejach i miejscu pomiędzy innymi narodami; w myśli polskiej wystąpiła w romantyzmie, głównie w latach 1838–1848, gdy koniecznym stało się przetrwanie naszej świadomości narodowej pod zaborami; jej głównymi przedstawicielami byli: August Cieszkowski, Bronisław Ferdynand Trentowski, Karol Libelt, Edward Dembowski

historiozofia (filozofia historii, filozofia dziejów)

dziedzina filozofii zajmująca się filozoficznym namysłem nad dziejami (historią); w odróżnieniu od naukowej historii nie zajmuje się badaniem i analizowaniem pojedynczych faktów, lecz szuka głównych mechanizmów i powtarzających się motywów

w dziejach ludzkich; pyta o sens i cel ogólnie rozumianej historii, stara się także (na mocy odkrywanych w dziejach praw i tendencji) wnioskować o tym, jak będzie wyglądała przyszłość

mesjanizm

(od hebr. מָשִׁיחַ, *masziah* – mesjasz) rodzaj namysłu religijno-filozoficznego, w którym uprzednio wskazany mesjasz (jednostkowy: jako mąż Opatrzności lub zbiorowy: jako naród wybrany) wiedzie ludzkość ku świetlanej przyszłości; mesjanizm może łączyć się z millenaryzmem (idea Królestwa Bożego na ziemi, które nastanie po okresie ciężkich przejść) lub pasjonizmem (motywem cierpień, których musi doświadczać jednostka lub naród); idea głęboko zakorzeniona w kulturze europejskiej, wprowadzona przez judaizm, w którym Żydzi występują jako naród wybrany, spopularyzowana i zredefiniowana w Europie na przestrzeni wieków; pierwszym polskim myślicielem, który rozwinął koncepcję mesjanizmu filozoficznego, był Józef Maria Hoene-Wroński

Polecenie 1

Na podstawie treści nagrania przeanalizuj podstawowe idee mesjanizmu Cieszkowskiego. Porównaj je z koncepcjami innych mesjanistów i zestaw z filozofią Hegła, którą inspirował się Cieszkowski.

Mesjanizm A. Cieszkowskiego

Porównanie idei A. Cieszkowskiego z innymi koncepcjami mesjanistów

Filozofia G.W.F. Hegła

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PEWuvszIE>

Główne idee Mesjanizmu Augusta Cieszkowskiego

Cieszkowski uważał, że historia ma sens, a celem dziejów ludzkich jest to, że Bóg prowadzi nas ku pełnej doskonałości i wspaniałej przyszłości. Stwierdził:

Do czegoż to wszystko prowadzi? Co znaczy ta mozolna przechadzka ducha ludzkiego tam i nazad? Skazanaż jest ludzkość na wędrowanie przez parę tysięcy lat w jednym kierunku, – aby potem drugie lat parę tysięcy w odwrotnym wędrować? (...) Nie o znikome więc widowisko idzie Bogu (...), ale o spełnienie i dostąpienie Celu wsze[łkie]go Ducha. – Idzie o to, aby czująca, myśląca i wolna Ludzkość doszła sama przez się (...) do pożądaney, świadomej i własnotwórczej Harmonii (...). Choć Ludzkość błądziła nie raz po tej drodze, to przecież nigdy nie błąkała się naoślep, – i że cały jej

pochód był mozolną w prawdzie wędrówką, często po pustyni lub bezdrożach, lecz zawsze pod okiem historycznej opatrności, ku ziemi obiecanej.

Nawiązywał przy tym do metody dialektycznej Hegla. Metoda ta dzieli wszystko na trzy stopnie: najpierw pojawia się teza, później przecząca jej antyteza, a na końcu następuje łącząca je antyteza. Hegel używał tej metody w nauce, zaś Cieszkowski uważając ją za metodę doskonałą, zastosował ją przy analizowaniu historii i podzielił dzieje na trzy epoki:

„Jakiż więc być musi ostateczny wypadek tej dialektyki historii? (...) Wszelka *thesis* i *antithesis* dąży do *synthesis*. Wszelka pozycja i negacja skupiają się w wyższą, pełną afirmację (...). To spełnienie i rozwiązanie dialektyki dziejów, to znalezienie Troistości w historii jest doświadczeniem fundamentalnym, przynoszącym dopiero ład i skład w Historię”.

Zestawił więc dwie pierwsze epoki jako tezę i antytezę:

W Starożytnym to świecie *zastawał* się człowiek, jakim był i *przestawał* na owym *zastanym* stanie. – Bo też świat starożytny był epoką bezpośredniego Bytu – w nim więc Duch albo znajdować, albo też szukać musiał zadośćuczynień swoim potrzebom i wymaganiom. – przyjmował więc ten świat jakim [on] był (...). W chrześcijańskim zaś świecie *odrobił* zaś ów zastany stan, bo dojrzał, że to, co *jest*, – nie jest wcale tem, czem *powinno* być (...). – Zwątpił tedy stanowczo w to, co *jest*, w cały realny świat, – a wierzył dopiero w to, co *być powinno*, – w idealne Niebo (...). „A oto dziś, gdy staje u kresu drugiego świata – czyli drugiego wieku historycznego świata, Ród Ludzki odgaduje Słowo własnej zagadki, od wieków mu do rozwiązania zadanej, – pojmuje drogę, jaką przebył i świadom się staje tej, którą nadal ma odbyć”.

O trzeciej epoce mniemał, że będzie syntezą dwóch epok dotychczasowych, w której niebo, raj nie jest czymś, czego dostąpimy po śmierci, lecz Królestwem Bożym, które zrealizuje się na Ziemi.

„Dziś więc człowiek zaczyna (...) *realizować* to, co dotąd jedynie *idealnie* pomyślał (...). Albowiem ujrzał po wielu mokołach, że sprzeczność pomiędzy tem, co *jest*, a tem, co *być powinno*, *sama istnieć nie powinna*, – że sam ów dualizm wymaga skojarzenia, – które to skojarzenie dopiero z Czynu powstać może”.

Będzie to także epoka Czynu, gdyż historyczny rozwój ludzkości dobiegnie końca, zjednoczymy się z Bogiem i na jego podobieństwo wszystko, o czymkolwiek pomyślimy, od razu obróci się w czyn:

„Czyn z natury swojej jest składową (syntetyczną) potęgą (...). Jest więc Czyn Myślą urzeczywistnioną, bo ją wprowadza w Byt (...). Czyn przeto jest ostatecznym kamieniem probierczym wszystkiego, co istnieje, wszystkiego, co żyje. Czyn jest *Panującym* w[e] Wszechświecie. Czyn też jest właściwym zbawcą ludzkości”.

Cieszkowski podzielał także mniemanie Hegla, że w dziejach każdy naród ma pewną misję do spełnienia. Stwierdził, że to Słowianie muszą zainicjować nastanie ostatniej epoki, bo są ludem czynnym, dynamicznym i posiadającym wszelkie predyspozycje do tego.

„Szczep to ogromny, rozległy i silny, – niezmierną przestrzeń świata zalegający, – a przecież odpowiedniego w dziejach świata udziału dotąd pozbawiony, owszem nad podziw poniżony i sponiewierany, – jakby umyślnie przez Opatrzność do przyszłych powołań zachowany”.

Nie dajmy się jednak zwieść – Cieszkowski, jak wszyscy polscy romantycy, mówił „Słowianie”, ale myślał „Polacy”. Uważał nas za najwybitniejszych reprezentantów słowiańszczyzny. Dlatego ta wspaniała misja i wielka odpowiedzialność spoczywa na naszych barkach. Mamy nie tylko odzyskać niepodległość, ale przede wszystkim – zbawić całą ludzkość.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Oceń, na ile przepowiednie Cieszkowskiego są aktualne dzisiaj.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż cechy wspólne dla wszystkich form mesjanizmu polskiego.

- ☐ Idea misji.
- ☐ Idea Mesjasza.
- ☐ Idea zbrojnej walki o wolność.
- ☐ Idea nawiązywania do wielkich filozofów niemieckich.

Ćwiczenie 2

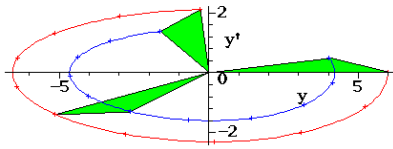
Wskaż zdanie, które opisuje postać Hoene-Wrońskiego.

- ☐ Doznał dwóch objawień, miał wielu wiernych wyznawców, chciał reformy Kościoła.
- ☐ Doznał dwóch objawień, miał wielu wyznawców, tworzył nowe wzory matematyczne, był wynalazcą, chciał reformy Kościoła.
- ☐ Doznał objawienia, tworzył nowe wzory matematyczne, był wynalazcą, nie czuł się Polakiem.
- ☐ Doznał objawienia, tworzył nowe wzory matematyczne, był wynalazcą, nawiązywał do Hegla.

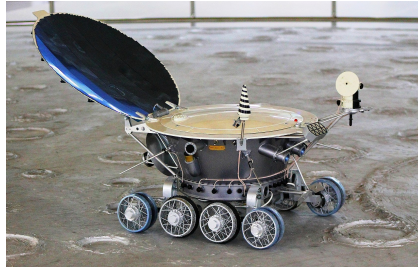
Ćwiczenie 3

Przeanalizuj wielkie odkrycia i wynalazki Hoene-Wrońskiego i połącz je w pary z ilustracjami obrazującymi ich wykorzystanie.

Koła zwarte, zwane też fergusonowymi. Pozwalały obniżyć osie pojazdu, dzięki czemu poruszał się on stabilniej. W czasach Wrońskiego zupełnie nieopłacalne przy produkcji karet i dorożek.

Projekt zespołu maszyn hydraulicznych przepompowujący wodę z pobliskiej rzeki do miejskiej kanalizacji. Okazał się tak skuteczny, że nadwyżki wody wykorzystano do nawadniania pól.

Wprowadzenie w matematyce specjalnych wyznaczników, pozwalających na badania możliwości rozwijania funkcji w szeregi. Używane przede wszystkim do obliczania współczynników szeregu funkcyjnego.

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawne słowa w poniższym tekście o Towiańskim.

Towiański prowadził działalność ☐ we Francji ☐ / ☐ pod zaborami ☐ / ☐ w Rosji ☐ , gdzie założył Koło Sług Sprawy Bożej. Była to formalna grupa przypominająca ☐ sektę ☐ / ☐ szkołę ☐ / ☐ Kościół ☐ . Jej orientacja okazała się skrajnie ☐ antyracjonalistyczna ☐ / ☐ racjonalistyczna ☐ / ☐ filozoficzna ☐ . Mistrz Andrzej głosił potrzebę ☐ reformy ☐ / ☐ zniszczenia ☐ / ☐ zastąpienia ☐ Kościoła, a także nakazywał swym uczniom rozwój ☐ duchowy ☐ / ☐ wojskowy ☐ / ☐ filozoficzny ☐ , aby stali się gotowi do ☐ bycia mesjaszami ☐ / ☐ zbrojnej rewolucji ☐ / ☐ walki z Rosją ☐ .

Ćwiczenie 5

Uzupełnij poniższy tekst o Cieszkowskim poprawnymi odpowiedziami.

Cieszkowski doznał , w wyniku czego stworzył koncepcję mesjaniczną. Wyłożył ją w dziele . Według niej dzieje ludzkie dzielą się na . Ostatnia z nich będzie epoką . Tworząc swą historiozofię, nawiązywał do niemieckiego myśliciela, którym był .

Kant

Herder

dwóch objawień

Ojczyzna

siedem epok

Czynu

Hegel

jednego objawienia

Prolegomena do historiozofii

Bóg i Palingeneza

Bytu

trzy epoki

Myśli

cztery epoki

szeregu objawień

Ćwiczenie 6

Zaznacz w tabeli, która cecha lub idea pojawia się w mesjanizmie danego myśliciela.

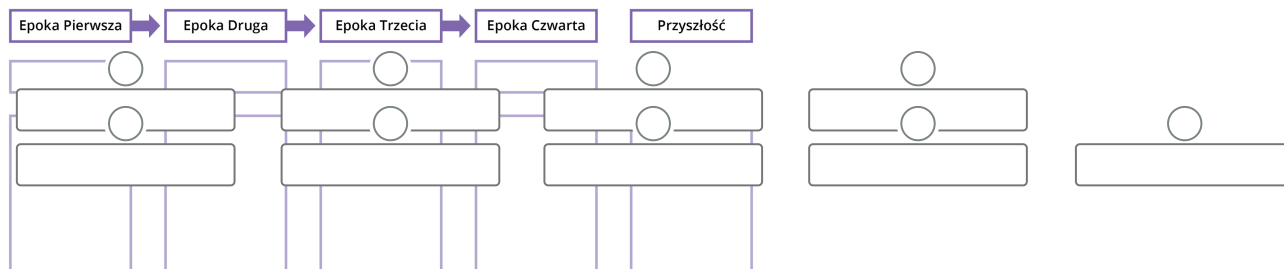
	Hoene-Wroński	Towiański	Cieszkowski
Idea dziejowej misji Polaków	☐	☐	☐
Stworzenie ruchu religijnego	☐	☐	☐
Prywatne objawienie	☐	☐	☐
Tworzenie polskiej filozofii narodowej	☐	☐	☐
Uwielbienie dla Hegla	☐	☐	☐
Tworzenie rewolucyjnych wynalazków	☐	☐	☐
Ważne odkrycia na polu matematyki	☐	☐	☐
Pierwszeństwo w filozoficznym użyciu terminu 'mesjanizm'	☐	☐	☐

Ćwiczenie 7

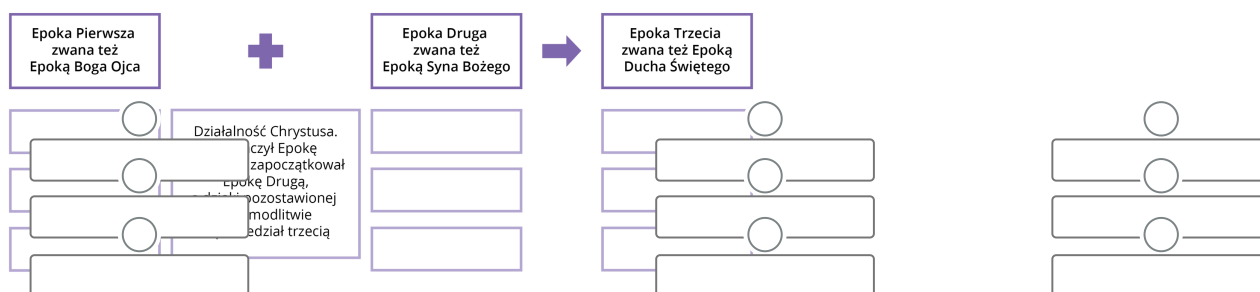

Poniżej umieszczono schematy zestawiające filozofię dziejów Hegla i historiozofię Cieszkowskiego. Uzupełnij grafiki o treści znajdujące się pod nimi w ten sposób, by obrazowały zmiany, jakich polski filozof dokonał w heglizmie.

Filozofia dziejów Georga Wilhelma Friedricha Hegla

Historiozofia Augusta Cieszkowskiego

Nie możemy jej poznać, ale w końcu i tak nie ma znaczenia. Właściwy cel dziejów już się przecież zrealizował.

Tu wolni są tylko Grecy, panuje przecież niewolnictwo.

Synteza

Tu wolni są wszyscy obywatele, ale nie każdy jest uważany za obywatela (jak chociażby niewolnicy).

Epoka Sztuki

Tu prawdziwie wolny jest tylko władca, który podporządkował sobie innych.

Rzym

Ludy wschodu

Antyteza

Teza

Epoka Nauki

Tu pełną
wolnością cieszą
się wszyscy
obywatele.
Religijnie
gwarantuj ją
chrześcijaństwo,
a prawnie –
państwo Pruskie.

"przyszłość"

Epoka Czynu

"średniowiecze"

Grecja

Prusy

"starożytność"

Zródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przeczytaj poniższy tekst, a następnie wynotuj powody, przez które mesjaniczne idee zyskiwały na popularności w kręgach polskiej emigracji.

((Pojawienie się Towiańskiego w Paryżu we wrześniu 1841 roku odbiło się głośnym echem – wileński prorok przybył wykładać swe nauki. Wcześniej przekonał do siebie Mickiewicza, czyniąc z niego najbardziej zaufanego ucznia i pełnomocnika we wszystkich sprawach. W jego imieniu wieszcz napisał do emigracji list zapraszający na uroczystą mszę w Notre Dame. Po niej Towiański objawił swą naukę, inicjując tym samym działalność Koła Sług Sprawy Bożej. Szybko przybywało mu zwolenników, a wśród nich można wymienić wielu znakomitych intelektualistów epoki, jak chociażby Słowackiego, dla którego akces do Koła wymuszał pokajanie się przed Mickiewiczem. Co sprawiło, że tak wielu polskich imigrantów stało się wiernymi wyznawcami Mistrza Andrzeja? Jakim cudem człowiek tak wielki, jak Mickiewicz, stał się jego pokornym sługą, a Słowacki, krnąbrny, młody buntownik, podporządkował się jego woli, puszczając w niepamięć wszystkie spory z Mickiewiczem?

Klęska powstania listopadowego zmusiła wielu powstańców do ucieczki do Francji, w celu uniknięcia represji. Byli to ludzie skrzywdzeni, czekający okazji na czynną, aktywną walkę narodowowyzwoleńczą. Im dłużej trwał czas bezczynności, tym bardziej nie zgadzali się na sytuację, w której pozostała im samotna wegetacja na obczyźnie. Był to grunt doskonały pod krzewienie utopijnych wizji, bez których życie stawało się nieznośne. Dlatego rewelacje, jakie głosił Towiański, zyskiwały na atrakcyjności. Pociągającymi były idee rychłego zmartwychwstania ojczyzny, boskiej opieki i posłannictwa naszego narodu oraz zbawienia całej ludzkości dzięki polskiej ofercie.

Tworzona przez Towiańskiego doktryna nigdy nie stała się filozofią, ze względu na jej wręcz antyfilozoficzny charakter była pewnym światopoglądem religijnym. Swoim wyznawcom Towiański nakazywał

zwrócić się ku własnemu wnętrzu, żyć jak pustelnik w społeczeństwie i spędzać dnie na duchowym umartwianiu. Akt takiego poświęcenia, dobrowolnego cierpienia, miał przemienić człowieka, stworzyć go na nowo i w oczach samego Boga uczynić godnym do czynów wielkich. Wyrzeknięcie się historii i świata miało spowodować powrót do tegoż świata pod nową postacią – człowieka zmieniającego historię. *Potrzeba mi wielkich ludzi, każdy z was albo musi zostać wielkim człowiekiem, albo niech pęknie* – mawiał mistrz Andrzej. Działalność Koła ograniczać miała się do tworzenia wielkich ludzi, którzy godni będą życia w nowym, przez Boga zesłanym świecie, a jednocześnie takich, którzy samą postawą dadzą Bogu świadectwo, że na zaistnienie tegoż świata są gotowi. Jeden z towiańczyków pisał nawet: *Mistrz po Chrystusie jest zwiastunem Słowa na epokę drugą*.

Jednak w Kole rychło poczęło dochodzić do fermentu i spięć. Wyznawcy odczuwali rozczarowanie i rozgoryczenie nakazami mistrza. Czas mijał, a żadne cudowne, irracjonalne wydarzenia nie miały miejsca, nie było żadnego znaku od Boga, że czas dokonać wielkiej rewolucji, która obali despotów, wyzwoli nękanie ludy i doprowadzi do zmartwychwstania Polski. Wyznawcy, dotąd pewni, że dzięki mistrzowi *Bóg wróci porządek dawnej Europy, a nową Polskę zagwarantuje*, zaczęli opuszczać Towiańskiego. Jako pierwszy z Koła wystąpił Słowacki, wyrażając swój żal i rozczarowanie. Z czasem Mistrza Andrzeja opuścił nawet jego najbardziej zaufany uczeń - Mickiewicz.

Przeczytaj poniższy tekst, w którym Cieszkowski charakteryzuje naród Słowian (Polaków). Na jego podstawie wynotuj cechy naszego narodu, które świadczą o tym, że to właśnie Polakom Bóg przypisał dziejową misję zainicjowania ostatniej, szczęśliwej epoki dziejów ludzkich.

((August Cieszkowski

Ojciec nasz

Szczep to ogromny, rozległy i silny, – niezmierną przestrzeń świata zalegający, – a przecież odpowiedniego w dziejach świata udziału dotąd pozbawiony, owszem nad podziw poniżony i sponiewierany, – jakby umyślnie przez Opatrzność do przyszłych powołań zachowany. (...)

Szczep do nowej sprawy powołany, już z natury nie swawolny, ale wolny, nie walczący, ale waleczny – do boju zawsze gotów, ale nie łaknący tego, – nie napastujący sąsiadów, choćby bez ustanku przez nich napastowany, ale ludom bliżnim z zapałem i z poświęceniem w pomoc nadbiegają cynie tylko bez własnej, ale nawet wbrew własnej korzyści, (...).

Raczej obronny niż zaczepny, nie nosił on nigdy w potocznym życiu owej nieodstępnej u Germana broni, ale owszem, ilekroć mu sąsiad pozwolił, żelazce dzid swoich przekuwał na lemiesz. Ani zbrojny, ani rozbrojony, ani awanturniczy, ani koczujący, – ani podbojów, ani łupów chciwy, – ale owszem, pobożny i spokojny, – dobrowolny i gościnny, – wesoły i śpiewny, – w domu zamiłowany, a do ziemi nad wyraz przywiązany.

Źródło: August Cieszkowski, *Ojciec nasz*, t. 1, Poznań 1922, s. 145–147.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Mesjanizm w literaturze

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

7. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Uczeń:

5) analizuje fragment jednego z następujących tekstów: Wykłady z filozofii dziejów Georga Wilhelma Friedricha Hegla lub *Ojciec nasz* Augusta Cieszkowskiego (dział III, 1-3, 9-10) lub *Świat jako wola i przedstawienie* Arthura Schopenhauera (ks. IV).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- definiuje, czym jest mesjanizm;
- porównuje koncepcje mesjaniczne głównych przedstawicieli polskiego romantyzmu;
- analizuje fragmenty *Ojciec nasz* Augusta Cieszkowskiego i porównuje jego poglądy z doktryną Hegla;
- uzasadnia znaczenie idei misji i mesjasza w romantyzmie polskim.

Strategie nauczania:

- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- analiza i interpretacja tekstów;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja;
- audiobook.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w emateriale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Nauczyciel na tydzień przed lekcją dzieli klasę na trzy grupy. Każda grupa losuje jednego z przedstawicieli polskiego mesjanizmu: Józefa Marię Hoene-Wrońskiego, Augusta Cieszkowskiego, Andrzeja Towiańskiego. Uczniowie samodzielnie ustalają plan pracy w swojej grupie – zadania do realizacji, podział czynności do wykonania między jej członków i formy realizacji. Uczniowie przed lekcją zapoznają się z treściami multimedialnych zasobów i materiałami przygotowanymi przez nauczyciela (filmy, animacje, artykuły, prezentacje, materiały dźwiękowe, ciekawe strony internetowe, aplikacje, książki naukowe i popularnonaukowe itp.).

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Rozmowa kierowana. Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na różne nurty filozoficzno-religijne i zadaje uczniom pytanie: co to jest *mesjanizm*? Uczniowie powinni znać ideę mesjanizmu z lekcji języka polskiego lub historii. Zapisanie propozycji uczniów na tablicy.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie prezentują biografie i poglądy przedstawicieli polskiego mesjanizmu.
2. Zebranie i uporządkowanie wiadomości przez nauczyciela.
3. Praca w grupach: wysłuchanie audiobooka. Uczniowie w trzech grupach porównują podstawowe idee mesjanizmu Cieszkowskiego z koncepcjami pozostałych mesjanistów

i z filozofią Hegla. Następnie formułują odpowiedź na pytanie: na ile przepowiednie Cieszkowskiego są aktualne współcześnie?

4. Prezentacja efektów pracy poszczególnych grup.

5. Nauczyciel rozpoczyna rozmowę kierowaną na temat: *Polska Chrystusem Europy, Polska Winkelriedem narodów* – jakie jest znaczenie i symbolika tych pojęć? W jakich sytuacjach historycznych się pojawiają?

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące, np.

- Jakie są cechy polskiego mesjanizmu?
- Dlaczego idee mesjaniczne zyskiwały na popularności w kręgach polskiej emigracji?

Praca domowa:

Napisz esej na temat polskiego mesjanizmu w twórczości wybranego pisarza (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński).

Materiały pomocnicze:

- Jacek Bartyzel, *Ostateczny cel ludzkości, progresywnie wydedukowany: rzecz o mesjanizmie Józefa Marii Hoene-Wrońskiego*, w: „Teologia Polityczna” 2006/2007, nr 4, s. 243–261.
- Lucyna Wiśniewska-Rutkowska, *Mesjanizm Augusta Cieszkowskiego*, w: „Parerga” 2005, t. 1, s. 5–20.
- Mirosław A. Michalski, *Andrzeja Towiańskiego mesjanizm polski*, w: „Parerga” 2007, t. 2, s. 189–196.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie zapoznają się z treścią audiobooka przed lekcją, a na zajęcia przychodzą ze swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi podstawowych idei mesjanizmu Cieszkowskiego.